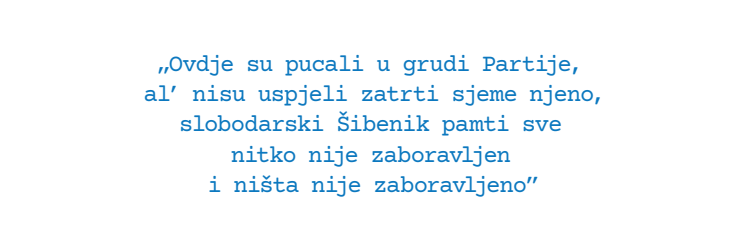

Godina otpora za 80 godina oslobođenja	
Izvještaj o radu	delegatkinja: Ivana Živković

Ovi stihovi uklesani su u kameni blok u Spomen-parku Šubićevac u Šibeniku, na mjestu gdje su 1941. godine tali-janski fašisti streljali narodnog heroja Radu Končara i njegovih 25 suboraca.

Osamdeset godina od oslobođenja od fašizma ništa nije zaboravljeno. Znamo da sloboda koju su partizanke i parti-zani donijeli gradovima i selima naših bivših republika, za razliku od stihova, nije uklesana u kamen, da smo u naslijeđe dobile borbu.

Ova godina nije samo jedna u nizu obljetnica. Nije vrijeme za nostalgiju, vrijeme je za otpor. Godina 1945. naučila nas je da nema ništa važnije od slobode, dok nas 2025. go-dina uči da nema ništa važnije od svakodnevne borbe.

Učimo od srpskih studentica i studenata koji su šestomje-sečni otpor zaokružili velikim prvomajskim prosvjedom. Punih pola godine od pada nadstrešnice u Novom Sadu i smrti 16 osoba, studenti i građani masovno zauzimaju ulice i mostove, blokiraju fakultete, štrajkaju, glasno poručuju: dosta je šutnje, dosta je nasilja i nebrige vladajućih.

Učimo od osmomartovskih protesta diljem naših bivših, od žena koje godinama, desetljećima i stoljećima marširaju protiv nasilja u domovima, bolnicama i školama; koje se odupiru napadima na reproduktivna i radnička prava, pozi-vaju na ljutnju i otpor, na brigu i zajedništvo.

Učimo od onih koji svakodnevno i uporno stoje pred amba-sadama naših gradova i pod palestinskim zastavama traže prekid okupacije i genocida. Njihova solidarnost podsje-tnik je da antifašizam nije lekcija iz povijesti, nego za-daća za sadašnjost.

Na koncu, učimo od svih koji su ove godine, makar na ne-koliko tjedana, odlučili biti građani, a ne potrošači. Od svih koji su barem nakratko ispraznili trgovačke lance u svim zemljama Jugoslavije i bojkotom poručili da znamo tko plaća cijenu kapitalizma, da tamo gdje kapital diktira nema prave slobode.

Završavamo početkom: nitko nije zaboravljen i ništa nije zaboravljeno! Gradovi pamte. Ulice pamte. Pamte tko je vikao, a tko je šutio, tko je stajao, a tko se sakrio; pamte borbu, kao i izdaju. Što će pamtiti o nama? ■

Društvu treba više političke hrabrosti, ideološkog integriteta i ljevice	
Diskusija	delegatkinja: Vedrana Bibić

Razgovarali smo sa **Sašom Vejzagićem**, povjesničarem i članom Mreže Antifašistkinja Zagreb (MAZ) te suorganiza-torom Trnjanskih kresova.

Na Savskom nasipu kod Mosta slobode, gdje su partizanke i partizani 8. svibnja 1945. godine ušli u Zagreb i oslo-bodili ga od fašizma, stanovnici Trnja – tada pretežno radničke četvrti – spontano su zapalili vatre u znak slavlja. Tako je rođena tradicija Trnjanskih kresova, koja je prekinuta početkom devedesetih.

Zahvaljujući MAZ-u, tradicija je obnovljena i već jedana-estu godinu zaredom ponovno nas okuplja svakog svibnja na nasipu gdje palimo kresove sjećanja i otpora, svjetla i nade.

Kako bi nam približio maj 1945. u kontekstu naših bivših država?

Kratak odgovor jednog povjesničara bio bi dosta teško ili nikako. Ali pokušajmo – za većinu ljudi u Jugoslaviji taj dan značio je dugo iščekivani i teško izborni kraj građanskog rata, kao i pobjedu nad ustaško-četničkim faši-zmima te kolonijalnom vlašću Njemačke i Italije. S druge strane, taj dan obilježava i početak provođenja najveće kolektivne odmazde, poznate i kao Narodna pravda, nad nekoliko desetaka tisuća izravnih nositelja, sudionika ili zagovaratelja ustaškog i četničkog režima, a dijelom i civila koja iz raznih razloga nisu željeli dočekati novi društveni poredak.

Međutim, da bi se ta smaknuća i kažnjenički marševi mogli objektivno sagledati, potrebno im je pristupati izvan uskog tunela moralističko-žrtvoslovnog okvira koji danas nameću revizionističke historiografije i zagovaratelji de-snih, a nerijetko i liberalnih političkih ideja.

Partizansku odmazdu potrebno je promatrati kroz prizmu brutalizacije evropskog društvenog mentaliteta, čije su visoke standarde nasilja nametnuli upravo fašistički re-žimi za vrijeme rata. Također, narodna pravda je neod-vojiva od činjenice da je u Jugoslaviji vođen građanski rat, pri čemu je partizanska odmazda bila mehanizam pre-življavanja u okolnostima u kojima je ljudski život imao vjerojatno najnižu cijenu u povijesti. Na kraju, tu je i geopolitički kontekst u kojem je Jugoslaviji visjela objektivna prijetnja od uvlačenja u novi rat sa zapadnim saveznicima zbog Trsta.

Revizionizam je, čini se, jednakom silinom prisutan od raspada Juge do danas – koliko na njega utječu vanjska gibanja?

Ilustracija: Zoran Kardula

Vanjski utjecaji su igrali važnu ulogu u formiranju revi-zionističkih narativa u regiji. Historijski revizionizam dijeli svoje „znanstvene“ korijene s antikomunističkim sentimentom koji su takozvane zapadne demokracije forsi-rale kroz čitav Hladni rat. Spomenuti diskurs posebno se zaoštrio u godinama oko pada Sovjetskog saveza, kada je neoliberalnom kapitalizmu u punom usponu bilo potrebno slomiti principe socijalističkih modela društvenog ure-đenja, kako bi što lakše opravdali i proveli ideje kao što su privatizacija te sužavanje radničkih i socijalnih prava.

Prebacimo se na sadašnjost: kako su obnovljeni zagre-bački Trnjanski kresovi postali događaj na koji dolazi velik broj različitih ljudi?

Kresovi su zahvalna manifestacija jer u sebi sadrže osu-vremenjen spoj komemorativnog, političkog i festivalskog, a to je, čini se, Zagrepčankama i Zagrepčanima, pogo-tovo lijevoj sceni, nedostajalo u gradu. Nakon dva i pol desetljeća sustavnog zatomljivanja progresivnog nasljeđa, slavljenja nacionalizma i gaženja socijalno-inkluzivnih ideja, u proteklih deset godina Kresovi su se nametnuli kao siguran prostor za raznorodne organizacije i publiku. Ekipa koja se skuplja na Trnjanskom nasipu kod Mosta slo-bode želi istovremeno sudjelovati u vogue radionici plesa, feminističkom čitalačkom kružoku ili puštanju zmajeva za slobodnu Palestinu, a sve to dok slušaju transrodnog lika na mikrofону kako čita antifa proglas i najavljuje pa-ljenje vatri u čast partizankama i partizanima koji su protjerali ustaše iz Zagreba. Iz godine u godinu primjeću-jemo i veliki priljev obitelji s djecom iz okolnih zgrada i kuća na Trnju – na Kresove gledaju kao na svoju kvartovsku manifestaciju i to nam je osobito drago.

Na koje ste teme ove godine fokusirane?

Naglasak smo stavile na solidarnost s Palestinom, a obi-lježavamo i 80 godina oslobođenja Zagreba pa smo pripre-mile ozbiljnu, novoistraženu izložbu fotografija na tu temu.

Na koji način MAZ dolazi do mlađih članova i članica i što ih motivira da se priključe?

Najveći priljev nam se desio u godini lockdowna jer su brucoši ostali bez prostora za druženje i učenje pa je zgrada Saveza antifašističkih boraca i antifašista u Hat-zovoj ulici poslužila kao neka vrsta društvenog centra. Danas je ta generacija kičma organizacije.

Koja je tvoja prva asocijacija na oslobođenje?

Dupkom pun glavni zagrebački trg premorenih ljudi iz čijih lica probija ushićenje i olakšanje. Mislim da je teško kroz ijeđan medij prenijeti tu masu nagomilanih emocija koje se protežu od paranoičnog straha od smrti i terora, preko prihvaćanja potencijalne tragične ili herojske sudbine, do proživljavanja činjenice da konačno možeš slobodno pro-šetati Tuškancem i misliti o pticama i drveću, a ne usta-šama, gestapu i savezničkim bombarderima.

Ima li danas smisla tražiti inspiraciju u NOB-u ili su okolnosti toliko drugačije da ga možemo razumjeti samo unutar povijesnog konteksta?

Mislim da ima smisla zaviriti u povijest organiziranja lijevih pokreta, ponovno procijeniti koje su prakse i ideje nosile tadašnju ljevicu. S druge strane, Narodnooslobodilački pokret i borba ipak su specifičan fenomen, čvrsto vezan za kontekst Drugog svjetskog rata u Jugoslaviji. Mislim da ga se ne može, a ni ne treba, na taj način rekonstruirati u današnjem životu. Međutim, u kontekstu dominacije desnice, društvu bi koristilo više političke hrabrosti, ideološkog integriteta i općenito ak-tivnije i prisutnije ljevice. Ajmo krenuti od toga pa onda razmi-šljati kako to pretvoriti u pokret koji će konačno preu-zeti društveno kormilo i voditi nas što dalje od nasilja, mržnje, pohlepe, nejednakosti, neodrživosti i kapitalizma. ■

Druže Tito, rat je završen!	
Završna riječ	delegatkinja: Tatjana Koprivica

Posljednjih dana aprila i prvih dana maja 1945. godine jedinice Četvrte armije Jugoslovenske armije, pod komandom generala **Petra Drapšina**, vodile su završne borbe za oslobađanje Istre i slovenačkog primorja pa zauzele Trst, Kopar, Rovinj, Rijeku, Pulu, Pazin...

Borci i borkinje Prve i Druge armije Jugoslovenske armije, kojima su komandovali generali **Koča Popović** i **Peko Dapčević**, 8. maja su u jutarnjim satima prešli rijeku Savu. Sa netom zauzete radio stanice u 11 sati i 12 minuta objavljeno je da je Zagreb – slobodan.

U rano jutro 9. maja jedinice Četvrte armije, Sedmog slovenačkog korpusa, 15. i 18. divizije i 29. udarne divizije Jugoslovenske armije raski-nule su bodljikave žice koje su četiri godine opa-sivale Ljubljanu i krenule u oslobađanja grada.

Sloboda se slavila širom Jugoslavije, posebno 9. i 11. maja u Beogradu i Zagrebu, odakle je Koča poručio „(...) naša vojska i naši narodi svojom junačkom borbom uspjeli su da zauzmu časno mjesto među Ujedinjenim narodima“.

Osmog maja 1945. u Berlinu, u 23 sata i 1 minut po za-padnoevropskom vremenu, potpisan je sporazum o be-zuslovnoj kapitulaciji Trećeg Rajha. U Moskvi je već bio 9. maj. Drugi svjetski rat u Evropi je završen!

Ali ne i u Jugoslaviji, gdje su vojne ope-racije trajale još sedam dugih dana.

Završne borbe protiv njemačkih i kvislinških snaga vodile su se u rejonu Slovenj Gradec – Pliberk – Dravograd, a predvodili su ih dijelovi Prve i Druge armije, kao i Treća armija JA, zajedno sa briga-dama i odredima Četvrte operativne zone Slovenije.

U poslijepodnevnim časovima 15. maja 1945. godine, ge-neral **Kosta Nađ**, komandant Treće armije JA, sa Drave je telegrafisao **Josipu Brozu**: „Druže Tito, rat je završen“.

Istog dana u Beograd je došla delegacija Antifaši-stičkog fronta žena Crne Gore da vrhovnom koman-dantu čestita slobodu. Jedna od delegatkinja i bor-kinja bila je **Jovana Kovačević**, majka proslavljenog heroja komandanta Save, čija je čitava porodica od julskih dana 1941. godine bila u ustaničkim redo-vima. Predstavнице AFŽ-a Titu su referisale o situa-ciji u Crnoj Gori, koja je već nekoliko mjeseci bila slobodna, o svom angažovanju na obnavljanju zemlje.

Tito je istakao da nikad neće zaboraviti žrtve koje je u NOB-u podnijela Crna Gora te da je ona „(...) u ratu izvojevala dostojno mjesto u velikoj porodici jugoslovenskih naroda“.

Za dostojno mjesto i slobode proklamovane u NOB-u, žene Crne Gore i Jugoslavije tek je trebalo da se izbore. Ono što im je formalno-pravno garantovano Ustavom Federativne Narodne Republike Jugoslavije iz januara 1946. godine, danas se još uvijek osvaja. ■